

Agnieszka Golczyńska-Grondas
Uniwersytet Łódzki

RELACJE MIĘDZY KOBIEȦAMI A MĘŻCZYZNAMII W ŚWIEȦLE DOWCIPÓW INTERNETOWYCH

Abstrakt. Artykuł traktujący o relacjach między kobietami a mężczyznami w świetle dowcipów internetowych powstał na podstawie analizy 227 żartów o mężczyznach zamieszczonych na 10 polskich stronach internetowych. W opisie uwzględniono ogólny wymiar relacji genderowych, kwestię równości we wzajemnych relacjach, frustracji kobiet w kontaktach z mężczyznami ujawniając negatywny, tendencyjny obraz współczesnych mężczyzn zawarty w omawianym materiale. Konkluzje dotyczą psychospołecznych funkcji dowcipów oraz ich konfliktogenego potencjału znacznie utrudniającego porozumienie między przedstawicielami obu płci.

Słowa kluczowe: płeć kulturowa, kobiety i mężczyźni, dowcipy internetowe.

Wstęp

Relacje między kobietami a mężczyznami są przedmiotem dyskursu trwającego od wielu lat. Zarówno w literaturze pięknej, jak i w analizach naukowych opisywane są one jako trudne, konfliktowe. Jednym z interesujących badawczo zjawisk społecznych są żarty i dowcipy stanowiące odzwierciedlenie świadomości potocznej uczestników życia społecznego. Niniejszy tekst powstał w oparciu o jakościową analizę treści dowcipów o mężczyznach zamieszczonych w wybranych przypadkowo portalach internetowych.

Humor i komizm są przedmiotem poważnych studiów naukowych, w tym także rozważań socjologicznych (International Society for Humour Studies istnieje od 1976 roku) (Świątkiewicz-Mośny 2004: 1, 3). Polscy autorzy zajmujący się tą problematyką podkreślają, że istnieją pewne kłopoty związane z definiowaniem podstawowych pojęć. Wg encyklopedii internetowej komizm stanowi kategorię estetyczną, określającą właściwości zjawisk zdolnych

wywołać śmiech oraz okoliczności, w jakich dochodzi do powstania tej reakcji (pl.wikipedia.org., hasło komizm). W psychologii komizm oznacza pewne specyficzne właściwości bodźca pobudzające odbiorcę do śmiechu i subiektywnego poczucia rozbawienia, czyli reakcji poznawczo emocjonalnych (Dudzikowa 1996 za: Radomska, tekst niedatowany: 1).

Przyjmuje się, że istota komizmu związana jest z istnieniem sprzeczności, kontrastów, które są wynikiem przedstawienia osób lub sytuacji w sposób odbiegający od oczekiwań odbiorcy. Każdy potencjalnie komiczny obiekt posiada uniwersalną immanentną formalną cechę określaną mianem rozbieżności, niezgodności, niespójności, która odczuwana jest przez odbiorcę jako zaskoczenie i pobudzenie poznawcze (pl.wikipedia.org; Shultz¹, za: Radomska, tekst niedatowany: 2–3). Biorąc pod uwagę złożoność przekazu wyróżnia się przeważnie dwa typy komizmu: komizm elementarny, np. wywołujący wesołość komizm sytuacyjny, czy komizm farsy, oraz komizm złożony, odwołujący się do refleksji, tym typem komizmu operują np. satyra lub groteska (pl.wikipedia.org, hasło komizm). Powszechnie znane są również trzy typy komizmu: sytuacyjny, charakterologiczny (postaci), słowny (językowy) (Bergson 1977; pl.wikipedia.org).

Dowcipy i żarty są krótkimi formami humorystycznymi, służącymi rozśmieszeniu słuchacza (pl.wikipedia.org). Encyklopedia internetowa podaje, że: „Dowcipy internetowe to najczęściej śmieszne, anonimowe parodie inspirowane i najczęściej nawiązujące do różnych wydarzeń lokalnych bądź ogólnoswiatowych. Dowcipy internetowe można spotkać na dedykowanych im stronach w postaci preparowanych tekstów, zdjęć, animacji, gier w postaci apletów java oraz flash oraz w poczcie elektronicznej” (pl.wikipedia.org).

Istnieje wiele kategoryzacji dowcipów. Oczywisty jest podział na dowcipy rysunkowe i słowne. Zygmunt Freud wymieniał różne wyrafinowane formy dowcipów słownych oparte na kondensacji, zastosowaniu części tego samego materiału, znaczeniu podwójnym, czyli grze słów, kalamburach, uchylaniu się od odpowiedzi etc. (Freud 1993: 51, 55, 63–64). Klasyk ten wspomina także o dowcipach subtelnych i mocnych, a rozróżnienie to oparte jest na sile ekspresji środków, jakimi posłużono się w dowcipie. Dowcipy subtelne charakteryzuje ekspresja niewielka, mocne – znaczna (Freud 1993: 82).

Biorąc pod uwagę cel moich rozważań podstawowe wydaje się rozróżnienie przyjęte przez Freuda za T. Vischerem na **dowcipy nietendencyjne**, niewinne, które stanowią cel sam w sobie i przez to „wzbudzają umiarkowaną rozkosz” i lekki uśmiech oraz **dowcipy tendencyjne**, które „oddają się do dyspozycji danemu celowi”, „dysponujące takimi źródłami

¹ W wykorzystanym tekście brak danych bibliograficznych dotyczących pozycji tego autora.

rozkoszy, do których dowcip nietendycyjny nie ma dostępu” (Freud 1993: 111–145). Podsumowując swoje rozważania na temat tych dwóch kategorii dowcipów Freud wyróżnił cztery ich rodzaje:

- dowcipy obnażające i obsceniczne (sprośne) – których celem jest seksualne obnażenie osoby, do której sprośność jest adresowana²,
- dowcipy agresywne (złośliwe), w których „zabroniona przez prawo agresja” zastępowana jest „słownymi inwektywami” i dzięki którym pokonujemy naszych wrogów poniżając ich, upokarzając i ośmieszając³,
- dowcipy cyniczne (krytyczne, bluźniercze) – maskujące cynizm np. opowieści przedstawicieli danego narodu wymierzone w cechy własnego charakteru narodowego,
- dowcipy spekulatywne – atakujące pewność samego poznania⁴ (Freud 1993: 130, 132, 146).

Według Freuda dowcipy tendencyjne wymagają obecności trzech osób – dowcipkującego, obiektu złośliwej lub obscenicznej agresji oraz słuchacza, wobec którego urzeczywistnia się cel dowcipu, czyli „wywołanie rozkoszy”. Dowcipy te stosowane są jako wyraz agresji lub krytyki wobec osób stojących wyżej, roszcujących sobie prawo do autorytetu. Obiektami agresji mogą być nie tylko osoby fizyczne, ale również instytucje i osoby je ucieleśniające, a ponadto nakazy moralne religijne, czy głęboko zakorzenione w danej społeczności poglądy na życie.

Podział na dowcipy nietendycyjne i tendencyjne obowiązuje do dzisiaj – uważa się, że humor nietendycyjny (inaczej nieszkodliwy), odnosząc do tematyki neutralnej afektywnie, uruchamia procesy percepcyjno poznawcze i pozwala odbiorcy uzyskać „satysfakcję czysto intelektualną”, wynikającą z biegłości poznawczej „pozwalającej osiągnąć kontrolę umysłową nad otaczającą nas rzeczywistością” (Radomska, tekst niedatowany: 3). Humor tendencyjny odwołuje się do tematów o silnym zabarwieniu emocjonalnym, co powoduje zaangażowanie afektywne odbiorcy. Jak pisze Anna Radomska:

² Podkreślmy w tym miejscu, że tradycyjnie obiektem sprośności były kobiety, przy czym Freud twierdził, iż one same poprzez wyparcie niezdolne są do czerpania rozkoszy z obsceniczności (Freud, 1993: 128).

³ „Jeżeli poniżamy wroga, jeśli go upokarzamy, lekceważymy, ośmieszamy, niejako okrężną drogą dostarczamy sobie rozkoszy płynącej z pokonania wroga, tę zaś rozkosz poświadcza śmiech osoby trzeciej, która nie włożyła w to żadnego wysiłku” pisał Freud (Freud 1993: 130).

⁴ Wg Freuda jest to najrzadszy typ dowcipu, przytaczam skrócony przykład podany przez Freuda: Jeden galicyjski Żyd w wagonie kolejowym pyta drugiego, dokąd jedzie? „Do Krakowa” odpowiada pasażer: „Ale z ciebie kłamca” stwierdza pytający: „kiedy mówisz, że jedziesz do Krakowa, chcesz bym myślał, że jedziesz do Lwowa,. Teraz jednak wiem na pewno, że jedziesz do Krakowa, więc, po co kłamiesz” (Freud 1993:146).

[Humor tendencyjny] „operuje treścią obłożoną społecznym tabu, jawnie niedozwoloną, zakazaną pod groźbą narażenia się na społeczną dezaprobatę, możliwą do ekspresji jedynie pod przysłoną maskującą ‘fasady’ dowcipu” (Radomska, tekst niedatowany: 3). Ten rodzaj dowcipów pozwala na zaspokojenie potrzeb emocjonalnych i motywacyjnych jednostki, np. potrzeby panowania nad otaczającą rzeczywistością, uwolnienia tłumionych pragnień i życzeń, dowartościowania ego (Radomska, tekst niedatowany: 3). Humor tendencyjny, nierzadko prymitywny traktowany być może jako rodzaj mechanizmu obronnego, poprzez który zaspokajamy nieaprobowane społecznie popędy, „z którymi człowiek żyjący w świecie cywilizowanym oficjalnie się nie identyfikuje” (Freud 1993, za: Kucharski 2006: 152). Polscy autorzy, m. in. Adamczuk i Matusiewicz, na których poglądy powołuje się Radomska, podkreślają, że humor ten związany z poniżaniem innych, znęcaniem się nad nimi, znieczula słuchacza i pozbawia go empatycznej wrażliwości. Podstawowe techniki stosowane w dowcipach tendencyjnych to wyolbrzymienie, ironia, szyderstwo, deprecjonujące porównania (Radomska 2006: 363).

Z badań psychologicznych wynika, że między kobietami i mężczyznami istnieją pewne różnice dotyczące poczucia humoru. Np. w roku 1954 Eysenck stwierdził, że kobiety częściej cechuje „miętkość” myślenia, wrażliwość, uczuciowość, skłonność do litowania się nad sobą i innymi, w związku z czym kobiety preferują komizm nietendencyjny, afektywnie neutralny. Mężczyźni mają natomiast być raczej osobami „twardo myślącymi”, w nikłym stopniu wrażliwymi na ludzkie problemy, w związku z czym wolą komizm o charakterze seksualnym (Eysenck i Cattell⁵, za: Radomska, tekst niedatowany: 5). Badania nauczycieli szkół różnego szczebla prowadzone przez Brytana, Comisky’ego i Zillmana wykazały, że w trakcie prowadzenia zajęć dydaktycznych mężczyźni częściej niż kobiety posługują się żartami, anegdotami, zabawnymi historyjkami i stosują dowcipne komentarze (Radomska, 2006: 356).

Analiza wybranych dowcipów internetowych o mężczyznach

W lipcu 2007 roku w wyszukiwarce Google pojawiało się 5 770 000 odniesień dotyczących hasła dowcipy. Tematyka dowcipów internetowych jest niezwykle zróżnicowana – np. na stronie humor.webweb.com znaleźć można następujące kategorie dowcipów (pisownia za oryginałem): autentyczne dialogi pilotów, czarny humor, o Adamie Małysz, o Arabach, o babie, o Bacy, o blondynkach, o cyrku, o Czerwonym Kapturku, o Fąfarze, o Frankensteinie,

⁵ W wykorzystanym tekście brak danych bibliograficznych dotyczących oryginalnych pozycji tych autorów.

o góralach, o homoseksualistach, o Hrabim, o Indianach, o informatykach, o Jasiu, o Jasiu i Małgosi, o kierowcach, o kobietach, o kosmitach, o Kowalskim, o kowbojach, o księżach, o małżeństwach, o mężczyznach, o murzynach, o myśliwych, o pijakach, o policjantach, o politykach, o rolnikach, o Rosjanach, o studentach, o szkole, o teściowej, o Unii Europejskiej, o wariatach, o Wąchocku, o wojsku, o Yeti, o zajączkach, o zwierzętach, o Żydach, komentarze sportowe, Polak, Rusek i Niemiec, Szczyty, śmieszne teksty z zeszytów. Na innych analizowanych stronach znaleźć można także dowcipy o szefie, o Szkotach, o wojsku, o sportowcach, o babciach, o jaskiniowcach, o kelnerach, o duchownych, dla dorosłych (humor.wabi.pl).

Tabela nr 1

Kategoryzacja dowcipów o mężczyznach

Typ dowcipu	Ilość dowcipów w danej kategorii	Dowcipy potencjalnie tendencyjne	Dowcipy potencjalnie nietendencyjne
Dowcipy odnoszące się do relacji między kobietami i mężczyznami w kategoriach ogólnych	9	8	1
Dowcipy obrazujące wyższość kobiet nad mężczyznami	21	21	0
Dowcipy obrazujące wyższość mężczyzn nad kobietami	3	3	0
Dowcipy obrazujące frustrację kobiet, której źródłem są mężczyźni	43	43	0
Dowcipy seksualne	35	25	10
Dowcipy o seksie małżeńskim	7	4	3
Dowcipy o małżeństwie	52	45	7
Dowcipy o mężczyznach w sferze gospodarstwa domowego	13	13*	0
Dowcipy traktujące o zdradzie	28	12	16
Dowcipy inne, w których bohaterami są kobiety i mężczyźni	12	7	5
Dowcipy dotyczące sportu, kobiet i mężczyzn	4	4	0
Razem	227	185	42

*Dowcipy potencjalnie lekko tendencyjne.

Źródło: analizy własne.

Wpisanie w wyszukiwarkę Google hasła „dowcipy o mężczyznach” zaowocowało 148 tysiącami odniesień⁶. W celach analitycznych zgromadzono dowcipy umieszczone na 10 stronach internetowych – 8 stron to strony ogólnie traktujące o rozrywce, dowcipach, humorze, jedna to strona przeznaczona dla kobiet. Ostatnia witryna stanowiąca źródło materiału badawczego to Ogólnopolski Informator Weselny. W artykule tym opisuję jedynie krótkie żarty słowne eliminując żarty rysunkowe oraz inne rodzaje tekstów humorystycznych, takich jak np. wyliczanki zatytułowane: „Mężczyźni są jak...” albo „50 powodów, dla których warto być kobietą”.

Z 315 dowcipów o mężczyznach znalezionych na stronach internetowych wydzielono 226 żartów odnoszących się do relacji między kobietami a mężczyznami w różnych sferach życia (odrzucono 89 dowcipów o mężczyznach o innej tematyce). Dowcipy te podzielono następnie na 11 kategorii wyróżniając w ich ramach na podstawie subiektywnej oceny badacza żarty potencjalnie tendencyjne i nietendencyjne (Tab. 1).

Najwięcej analizowanych dowcipów odnosi się do relacji małżeńskich (prawie ¼) i frustracji kobiet odnoszącej się do funkcjonowania mężczyzn (19%). Zdecydowana większość z nich (81,5%) wydaje się mieć charakter tendencyjny.

Przyjrzyjmy się teraz bardziej szczegółowo wyróżnionym w analizie kategoriom.

A. Relacje między kobietami a mężczyznami w kategoriach ogólnych

Znaleziono 8 dowcipów traktujących o relacjach między kobietami a mężczyznami w kategoriach ogólnych. Wszystkie te dowcipy umieszczone były na jednej stronie internetowej (www.rozrywka.jawsieci.pl). Dowcipy te w większości są złośliwe, a więc tendencyjne, posługują się one jednak dość łagodnymi środkami wyrazu, tylko jeden z nich ma charakter bardziej obsceniczny. Sześć dowcipów odnosi się do kwestii równości płci. Z jednej strony autorzy (lub autorki) żartów kwestionują postawy patriarchalne. W sposób najbardziej ekspresyjny kwestię tę obrazuje następujący żart: W księgarni klient pyta sprzedawczynię:

- *Czy jest książka „Mężczyzna, władca kobiet”?*
- *Baśnie i książki fantastyczne na drugim stoisku.*

⁶ Dane z 16 lipca 2007 r.

Z drugiej strony widoczne są wątpliwości, co do tego, czy kobiety i mężczyźni rzeczywiście są równi:

- *Dlaczego faceci chcą tylko jednej rzeczy?*
- *Bo całą resztę już wzięli.*

Nierówności płci przejawiają się przede wszystkim w sferze gospodarstwa domowego, o czym traktuje część żartów zaklasyfikowanych do tej właśnie kategorii:

- *Jak mężczyźni definiują podział obowiązków pół na pół?*
- *Ona gotuje – on je, ona sprząta – on brudzi, ona prasuje – on gniecie.*

Tylko jeden znaleziony dowcip, w którym autor tłumaczy, że faceci chcą głosować na kobietę prezydenta, by płacić jej tylko połowę w sposób bezpośredni odnosi się do problematyki nierówności płci w sferze ekonomicznej i politycznej.

Kwestia równości odnoszona jest także do problemów w sferze samooceny posiadanych przez kobiety w przeciwieństwie do mężczyzn:

- *Kiedy kobiety będą naprawdę równe facetom?*
- *Dopiero wtedy, gdy idąc ulicą grube i kompletnie łyse, będą myśleć sobie: "Uch... Wyglądam tak dobrze, że każdy facet chciałby mnie przelecieć".*

Zawyżenie samooceny w przypadku mężczyzn widoczne jest także w żarcie, w którym kobieta rozwodzi się z mężczyzną z powodu *nieporozumień religijnych* – jej mąż uważał bowiem, że jest *Bogiem*.

Jeden dowcip odnosi się do nieporozumień i trudności w komunikacji między kobietami a mężczyznami.. Z treści wynika, że mężczyźni nie potrafia zaakceptować odmiennej mentalności kobiet (*Kiedy facet uważa, że kobieta myśli nielogicznie – Kiedy myśli inaczej niż on*).

B. Dowcipy prezentujące ogólną frustrację kobiet w relacjach z mężczyznami

Aż 43 dowcipy ukazują frustrację kobiet w relacjach z mężczyznami. Znaczna ilość tych dowcipów powtarza się kilkakrotnie na różnych stronach internetowych.

Tematem 17 dowcipów tej kategorii są następujące wady mężczyzn:

- brak inteligencji, głupota (7 dowcipów) – *Kiedy facet mówi do rzeczy? – Kiedy otwiera szafę;*
- brak kultury osobistej (2 dowcipy) – *Jaka jest różnica między mężczyzną a jogurtem? Jogurt ma kulturę; Jaka jest różnica pomiędzy facetem*

a szympansem? – Jeden jest owłosiony, śmierdzi i ciągle drapie się po tyłku, a drugi jest szympansem;

– niedojrzałość (1 dowcip): *Dlaczego mężczyźni nie mają kryzysu wieku średniego? – Ponieważ nigdy nie dorastają;*

– nadmiarowość i nieadekwatność zachowań: *Dlaczego mężczyźni nie mają zespołu napięcia przedmiesiączkowego – Po cóż. Przecież Oni się tak zachowują przez cały czas;*

– kłamliwość (1 dowcip): *Dlaczego mężczyźni są jak reklamy w telewizji – Ani jedno słowo z tego co mówią, nie jest prawdziwe;*

– brak sumienia (1 dowcip): *Dlaczego mężczyźni mają czyste sumienie? – Bo jeszcze go nie używali;*

– pustotę (1 dowcip): *Co mężczyźni i piwo mają wspólnego? – Od szyjki w górę są puści;*

– niechlujstwo (3 dowcipy);

– połączone z lenistwem (1 dowcip);

– i zawodnością (1 dowcip): *Dlaczego mężczyźni są jak kosiarki do trawy? – Trudno je uruchomić, emitują nieprzyjemne zapachy i co chwila nawalają.*

Niechlujstwo i lenistwo żonatych mężczyzn (dzielących pranie na brudne i brudne, ale można jeszcze założyć i podnoszących nogę do góry, podczas gdy żona odkurza) piętnuje także większość dowcipów dotyczących sfery gospodarstwa domowego, w związku z czym nie zostały one omówione w wyodrębnionym fragmencie.

W związkach z kobietami (10 dowcipów) mężczyźni wykazują się przede wszystkim niewrażliwością, (*Co oznacza, gdy (...) w domu facet okazuje Ci zainteresowanie i sympatię? – Jesteś w gościach*). Powodują cierpienie partnerek, a jednocześnie często okazuje się, że nie są kobietom potrzebni, (*Dlaczego facet jest jak zapalenie wyrostka robaczkowego – Powoduje dużo cierpienia, a jak się go pozbędziesz, to okazuje się, że do niczego nie był potrzebny*). Być może dzieje się tak dlatego, że mężczyźni niewiele wiedzą o kobietach (*Jaka jest najcieńsza książka na świecie – „Co mężczyźni wiedzą o kobietach”* oraz: *Jaka jest najgrubsza książka na świecie? – Co mężczyźni myślą, że wiedzą o kobietach*).

Ogólnie rzecz biorąc, w analizowanych tekstach mężczyźni przedstawiani są jako istoty niskiej jakości – *idealny mężczyzna nie pije, nie pali, nie sprzecza się, nie robi zakładów po prostu nie istnieje*. Nieliczni mężczyźni „dobrej jakości” mają już partnerki, są jak zajęci, tak jak przyzwoite miejsca parkingowe lub są homoseksualistami: (*Dlaczego tak trudno kobiecie jest znaleźć mężczyznę, który byłby wrażliwy, troskliwy i przystojny? – Bo on przeważnie ma już chłopaka*). Aż siedem dowcipów bardzo silnie neguje sam

fakt istnienia mężczyzn i ich człowieczeństwo. *Faceci podobni są do karaluchów, kręcą się po kuchni i trudno jest się ich pozbyć*, są podobni chmurom – *znikają i wtedy nastaje piękny dzień* i plemnikom, z których *jeden na milion ma szansę stać się istotą ludzką*. Ich wartość to, co najwyżej 5 zł – kiedy pchają w *supermarkecie wózek na zakupy*, bywają nieco lepsi od wibratorów, które w przeciwieństwie do mężczyzn nie wynoszą śmieci. Wściekłość i frustrację kobiet obrazują dwa ostatnie dowcipy z omawianej kategorii:

- *Skąd wiadomo, że mężczyzna jest szczęśliwy?*
- *A kogo to obchodzi.*
- i
- *Co należy zrobić, by uratować mężczyznę przed utonięciem?*
- *Zdjąć nogę z jego głowy.*

Dowcipy te określić na pewno można mianem neoseksistowskich. Uświadomimy to sobie wyraźnie, wtedy, gdy idąc za przykładem Warrena Farrella, jednego z czołowych przedstawicieli *men's studies* (Farrell 1988: 206–210) zmienimy płeć bohatera dowcipów na żeńską opowiadając na przykład następujący żart: *Kiedy kobieta jest warta 5 zł – gdy pcha wózek w supermarkecie*.

C. Dowcipy obrazujące wyższość jednej płci nad drugą

Do kwestii równości płci odnoszą się dowcipy traktujące o wyższości kobiet nad mężczyznami i mężczyzn nad kobietami, przy czym tych pierwszych znaleziono siedmiokrotnie więcej (21:3 żartów).

O tym, że kobiety są lepsze od mężczyzn przekonał się już Pan Bóg w dniu Stworzenia (3 dowcipy). Z analizowanych dowcipów dowiadujemy się, że Stworzyciel rozpoczął dzieło od Adama, *ponieważ musiał zacząć od zera*. Kiedy powołał do istnienia Ewę, stwierdził, że *praktyka czyni mistrza* i nie podjął się już dalszego trudu, bo *wreszcie stworzył coś doskonałego*.

Wyższość kobiet nad mężczyznami przejawia się przede wszystkim w sferze intelektualnej (8 dowcipów). Autorzy żartów dotyczących tej kwestii posługują się różnymi środkami wyrazu, wyjątkowo rzadko jednak zdarzają się dowcipy, które można określić mianem w miarę subtelnych (*Dlaczego mężczyźni lubią mądre kobiety – Przeciwiężstwa się przyciągają*). Większość żartów jest dość prostacka w treści i formie (*Jak się nazywa mężczyznę półgłówka? – Wyjątkowo inteligentny*), czy wręcz obsceniczna (*Jaka jest różnica między rozporkiem kobiety i mężczyzny – Kiedy kobieta rozpina rozporek nie wypada jej mózg*).

Wśród dowcipów na temat upośledzenia intelektualnego płci męskiej znalazłam także dwie dłuższe anegdoty operujące bardziej wyrafinowanymi technikami ekspresji, np. paradoksem. Oto jedna z nich skrócona nieco dla potrzeb tego tekstu:

Pewien facet cierpiał na uporczywe bóle głowy i zdecydował się wreszcie pójść do lekarza, który po badaniu powiedział:

– *Mam dla pana dobrą i złą wiadomość. Zła jest taka, że ma pan złośliwego guza w mózgu, a dobra, że możemy szybko zrobić panu przeszczep. Właśnie dotarła do nas wiadomość, że możemy użyć organów pary małżeńskiej – ofiar wypadku samochodowego. Może pan wybrać jeden z mózgów. Mózg mężczyzny kosztować będzie pana 100 tysięcy dolarów, a kobiecy 30 tysięcy. Decyzja należy do pana.*

Facet zmarszczył czoło i powiedział:

– *Proszę nie posądzać mnie o jakieś uprzedzenia, ale czemu męski mózg kosztuje ponad trzy razy więcej niż kobiecy. Czy jest między nimi jakaś istotna różnica?*

– *Ależ oczywiście. Różnica jakości jest widoczna w cenie. Męski mózg nigdy nie był używany.*

Z zebranego materiału wynika, że mężczyźni mają także gorszy gust estetyczny, (*Co można powiedzieć widząc dobrze ubranego mężczyznę – Jego żona ma dobry gust*), są niedojrzali (*Dlaczego psychoterapia faceta trwa krócej niż kobiety? – Oni nie muszą się cofać do dzieciństwa, oni już tam są*) i mają kłopoty z samooceną (*Przychodzi facet do psychoanalityczki: Pani doktor mam kompleks niższości – E tam, jaki kompleks, pan po prostu jest gorszy*).

W kategorii dowcipów prezentujących wyższość kobiet nad mężczyznami znalazł się także jeden dowcip odnoszący się do stereotypów na temat cech płciowych. Chodzi tu mianowicie o przekonanie, że mężczyźni bardzo niechętnie pytają o drogę, ponieważ nie chcą okazywać swoich słabości:

– *Dlaczego wśród załogi astronautów jest zawsze kobieta?*

– *Bo kiedy załoga zgubi się w kosmosie, kobieta przynajmniej zapyta o drogę.*

Konkluzję rozważań na temat wyższości kobiet nad mężczyznami stanowi żart, wedle którego mężczyźnie posiadającemu wszystko trzeba dać kobietę, *która pokazałaby mu, co z tym zrobić*.

W analizowanym materiale znalazły się jedynie trzy dowcipy do pewnego stopnia ukazujące wyższość mężczyzn nad kobietami. Dwa z nich dotyczą interesowności we wzajemnych relacjach. W pierwszym z dowcipów przed lustrem *staje nagi facet. Długo ogląda wymiętą, nieogoloną twarz, spogląda na zarośnięty jak u mały tors, patrzy w swoje czerwone oczy... Potem*

kieruje wzrok w bok lustra, gdzie widać odbicie leżącej na łóżku dziewczyny. Facet jeszcze raz spogląda na siebie i mruczy: K... jak można do tego stopnia kochać pieniądze. W drugim z dowcipów *facet* zastanawiający się nad wyborem żony z grona swoich trzech przyjaciółek wręcza każdej z nich po 2000 złotych i sprawdza, w jaki sposób kobiety użyły darowanej kwoty. Jedna przeznaczą pieniądze na fryzjera i nowe ubranie, druga kupuje zestaw Cyfry Plus i kilka skrzynek piwa, trzecia inwestuje pieniądze i dorabia się majątku. Wszystkie trzy mówią naszemu współczesnemu Parysowi, że zrobiły to z miłości do niego. *Po namyśle facet wybrał kobietę z największym biustem.* Ten dowcip kończy następujący morał: *Faceci w przeciwieństwie do kobiet nie liczą na kasę.* Ostatni z dowcipów w tej kategorii odnosi się do kwestii lojalności w przyjaźni między kobietami i mężczyznami, przy czym mężczyźni przedstawiani są jako osoby bardziej lojalne. Po przeczytaniu historyjki o kobiecie i mężczyźnie, którzy (każde w swoim związku) nie wrócili na noc do domu, dowiemy się, że 8 najlepszych przyjaciół mężczyzny w odpowiedzi na telefon jego żony lojalnie twierdziło, że kolega spał u nich, a dwóch mówiło nawet, że ciągle u nich jest, natomiast z 10 najlepszych przyjaciółek kobiety żadna nie powiedziała jej mężowi, że zdradzająca żona nocowała u niej.

D. Dowcipy dotyczące życia seksualnego

35 dowcipów odnosi się do sfery seksualnej. Aż w 16 z nich widoczne są bardzo negatywne oceny aktywności seksualnej mężczyzn. Wynika z nich, że mężczyznom brakuje w tej sferze kilku podstawowych umiejętności związanych nie tylko ze sferą fizyczną, ale i interpersonalną. Kobieta dowiaduje się, że mężczyzna ma ochotę na seks, kiedy ten mówi: *Podaj mi piwo proszę.* Gra wstępna oznacza dla *faceta rozpięcie rozporka*, w trakcie jej trwania kobiety nie mają nawet czasu mrugnąć. Niska jakość wstępnych pieszczot wynika z faktu, że mężczyźni *udają grę wstępną*, co powoduje, że wiele kobiet później *udaje orgazm*. Tylko jeden z dowcipów na temat gry wstępnej odnosi się do funkcjonowania seksualnego kobiet (*Co dla mężczyzny znaczy gra wstępna – Pół godziny zebrania*). Seks z mężczyzną *jest jak opera mydlana (serial brazylijski) – kiedy zaczyna być interesująco, wszystko się kończy aż do następnego razu*. Jest to także seks błyskawiczny (*facet jest jak mikrofalówka 30 sekund i po wszystkim*), o czym kobiety mogą się przekonać także w czasie nocy poślubnej:

Po nocy poślubnej żona mówi, wiesz... jesteś kiepskim kochankiem...

– *Skąd możesz to wiedzieć? Po 30 sekundach – odpowiada oburzony mąż.*

Orgazm męski, (który cechuje się nieprzewidywalnością) służy mężczyźnie po to, by wiedział, kiedy się przestać kochać i zacząć chrapać,

a pajęczycze czarne wdowy zabijają samców tuż po kopulacji właśnie po to, by powstrzymać ich od chrapania. Kobiety, które chcą zadowolić swoich facetów w sypialni, powinny po prostu przenieść do niej telewizor. Po lekturze powyższych żartów właściwie nie zdziwi nas to, że mężczyźni wolą się żenić z dziewicami, ponieważ nie mogą znieść krytycyzmu.

Dowcipy opowiadają także o niedojrzałości mężczyzn w sferze seksualnej (piersi kobiety i kolejki elektryczne mają ze sobą wspólną cechę – bawią się nimi faceci, których podniecają kobiety ubrane w skórę i lateks, bo przypominają im one wtedy *nowiutkie samochodziki*), o ich zainteresowaniu młodszymi kobietami i dziewczętami (*35-letniej kobiecie marzy się dziecko, 35 letniemu mężczyźnie randka z dzieckiem*) oraz o egoizmie i oddzielaniu seksu od miłości (*masturbują się (...), bo to seks z kimś, kogo kochają*, co najwyżej pokochać mogą sexy doll z sex shopu) oraz o obsesji seksualnej (*Dlaczego facetom jest trudno utrzymać kontakt wzrokowy – piersi nie mają oczu*). W analizowanych dowcipach seksualnych ostrze satyry, wątpliwej zresztą jakości, w zdecydowanej większości przypadków wymierzone jest przeciwko mężczyznom, którzy wg autorów żartów nie są w stanie zapanować nad własną seksualnością. Tylko w jednym, zdecydowanie obscenicznym, dowcipie mamy do czynienia z bardzo wyraźną agresją seksualną wobec kobiet.

Cztery dowcipy w tej kategorii odnoszą się do kwestii przemian seksualności męskiej w cyklu życia, przy czym tylko jeden z nich ma charakter bardziej subtelny:

Na wyspie jest trzech rozbitków: dwudziestolatek, czterdziestolatek i siedemdziesięciolatek. Na sąsiedniej wyspie była naga dziewczyna. Dwudziestolatek rzuca się w fale i krzyczy:

– *Płyńmy do niej!*

Na to czterdziestolatek:

– *Spokojnie Panowie, zbudujmy najpierw tratwę.*

A siedemdziesięciolatek:

– *Panowie, po co! Stąd też dobrze widać.*

Nieco odmienny obraz funkcjonowania seksualnego kobiet i mężczyzn przedstawiają dowcipy dotyczące seksu małżeńskiego (7 żartów). Tylko połowa z nich jest wyraźnie tendencyjna, a obiektem agresji są zarówno kobiety (w jednym z dowcipów mężczyzna nauczony przez lekarza technik autosugestii w walce z urojonym bólem zęba, przed stosunkiem z żoną wychodzi do łazienki powtarzając *To nie moja żona*), jak i mężczyźni tracący zainteresowanie seksem po zawarciu związku małżeńskiego. Inne żarty przedstawiają nieporozumienia w sferze komunikacji:

Młode małżeństwo spaceruje po parku. Patrzą na dwa pływające i czulące się do siebie łabędzie.

- *Zosiu, a może byśmy zrobili to samo, co one?*
- *Władek ty chyba oszalałeś! Dla twojej przyjemności nie będę tyłka w wodzie moczyć.*

F. Dowcipy o małżeństwie

W 52 dowcipach zamieszczonych na wykorzystanych stronach internetowych przedstawiono różne aspekty relacji małżeńskich. Najwięcej dowcipów (17) obrazuje wzajemną niechęć i agresję żon i mężów. 10 żartów traktuje o kobietach, których mężowie nazywają imieniem żony bardzo groźne wirusy, cieszą się, że one znikają (*Dlaczego zgłasza pan zniknięcie żony dopiero po 5 dniach? – Nie wierzyłem własnemu szczęściu*), a radość z zaginięcia żony budzi absolutne zrozumienie u innych mężczyzn. Nasilenie agresji bywa czasami bardzo silne:

Rozmawiają dwaj faceci:

- *Dlaczego mówisz na swoją żonę flanelciu?*
- *To zdrobnienie.*
- *Od czego?*
- *Ty szmato.*

W siedmiu dowcipach obiektem żartów są mężczyźni, którzy poprzez swoją głupotę i niechlujstwo budzą w żonach wrogie uczucia, takie jak np. wstręt. Przyjrzyjmy się rozmowie dwóch przyjaciółek, z których jedna niedawno wyszła za mąż:

- *No i jak ci się z nim żyje?*
- *Fatalnie. Je jak świnia, nie myje się, śmierdzi jak skunks i wszędzie zostawia swoje brudne ciuchy. Jak patrzę na niego, to robi mi się mdło i prawie nic nie jem, bo nie mogę przełknąć.*
- *Dlaczego go nie zostawisz?*
- *Jeszcze trochę, chcę najpierw z pięć kilo schudnąć.*

Trzy dowcipy z omawianej podkategorii przedstawiają wprost sytuacje przemocy domowej. W jednym pijany mąż policzkuje śpiącą żonę, którą na przywitanie pocałował za to że nie otworzyła oczu, by zobaczyć kto ją całuje. W dwóch pozostałych ofiarą przemocy jest mężczyzna: *Dlaczego strzeliła pani do męża z łuku? – pyta prokurator – przecież na ścianie wisiała strzelba.*

- *Mąż wrócił w nocy. Nie chciałam budzić dzieci.*

Dziesięć żartów internetowych podejmuje tematykę alkoholizmu mężów. W czterech przedstawiono proces komunikacji między pijanym mężem a trzeźwą żoną, przy czym w prezentowanych w dowcipach wymianach zdań raz wygrywa kobieta:

- *Pileś?*
- *Coś ty, ani kropelki.*
- *Przecież widzę, że ledwo na nogach stoisz.*
- *Nic nie piłem.*
- *Powiedz Gibraltar.*
- *Piłem.*

innym razem mężczyzna:

- *Skąd wracasz? – pyta żona.*
- *Z Atlantydy.*
- *Przecież Atlantyda jest zalana.*
- *A ja to niby nie?*

Sprytne kobiety radzą sobie jednak ze swoimi nietrzeźwymi mężami stosując bezpośrednie działania odwetowe, np. różnego rodzaju podstępny. Niektóre z dowcipów tej kategorii są niezwykle drastyczne, tak jak żart o żonie, która postanowiła ukrócić mężowskie wypady z kolegami na piwo i któregoś razu, gdy wrócił kompletnie pijany jak zawsze rozebrała go, *ale tym razem zrobiła coś więcej, wepchnęła mu to tyłka prezerwatywę, tak by jej koniec wystawał na zewnątrz (...)*. W trakcie porannej toalety mąż odkrył przedmiot tkwiący w odbycie. Przyszedł do kuchni, *żona pyta, jak się wczoraj bawiłeś? Jak żyją Twoi koledzy? Mąż pełnym rozgoryczenia głosem odpowiada: Koledzy? Ja już nie mam kolegów.* W innym z dowcipów mąż, któremu kolega zwierza się, że miał pecha w trakcie wieczornego powrotu z libacji został odprowadzony przez policjantów do izby wytrzeźwień, odpowiada: *Ty to masz szczęście. Gdy ja wracałem, natknąłem się na żonę i teściową.*

Sześć dowcipów traktujących o relacjach małżeńskich przedstawia kłopoty komunikacyjne między kobietami a mężczyznami. W dowcipach tego typu piętnowane są wady obu płci. Np. kłopoty z wyrażaniem emocji przez mężczyzn przedstawiono w żarcie, w którym przed zaśnięciem żona prosi najpierw męża, by jej powiedział, że ją kocha, a potem, by powiedział on „coś od siebie” i wtedy odpowiedź brzmi „Dobranoc”. Kobiety mają natomiast kłopoty z przyznawaniem racji mężom i zawsze chcą postawić na swoim.

Osiem dowcipów małżeńskich piętnuje wady obojga małżonków (próżność kobiet, ich chciwość, pantoflarstwo mężczyzn etc.) i reakcje partnerów bądź otoczenia na te wady.

G. Zdrada w dowcipach

Dowcipy o zdradzie różnią się od innych analizowanych tu dowcipów w sposób dość zaskakujący – operują raczej subtelnymi środkami wyrazu wykorzystując komizm sytuacyjny i komizm postaci, a większość z nich wydaje się mieć charakter nietendancyjny. Dowcipy te prezentują zdradę jako zjawisko powszechne zarówno w świecie męskim, jak i kobiecym. Często sytuacja zdrady stanowi pretekst do wyśmiania wad bohaterów żartu, np. głupoty mężczyzn przekonanych np., o tym, że żona zdradza ich z koniem, bo gdy wrócili do domu znaleźli na łóżku nagą żonę, a pod łóżkiem dżokeja, czy też podejrzliwości i głupoty kobiet, które dokładnie oglądają garnitur męża po powrocie z pracy i nie znajdując na nim ani jednego włoska, mówią: *Ty to nawet łysej babie nie przepuścisz*. Obiektem żartów może być nawet hipochondria:

- *Panie doktorze, żona ciągle mnie zdradza, a mnie rogi nie rosną...*
- *Czyś pan zwariował – przecież to tylko przenośnia!!!*
- *Dzięki Bogu, bo już myślałem, że mam niedobór wapnia.*

Mniej niż połowa dowcipów o zdradzie ma charakter tendancyjny, a pojawiające się w nich treści agresywne dotyczą zarówno agresji kobiet kierowanej przeciw mężczyznom (Mąż nie wraca długo do domu, żona niepokoi się, czy jej nie zdradza, a sąsiadka komentuje: *Ty to zaraz myślisz o najgorszym, może po prostu wpadł pod samochód*), agresji mężczyzn skierowanej przeciw kobietom, jak i – co ciekawe – agresji mężczyzn skierowanej przeciw mężczyznom (*Wysyłam żonę na wczasy... – Taaak? A Ja swoją sam zaspokajam*).

Wnioski – psychospołeczne funkcje dowcipów o mężczyznach

Według H. Bergsona humor pełni ważną rolę w procesie uspołecznienia: „Śmiech jest nade wszystko środkiem naprawczym. Wynaleziony dla poniżania ma sprawiać na karconej osobie przykre wrażenie. Za jego pośrednictwem społeczeństwo mści się za swobodę, na jaką sobie wobec niego pozwoliło. Śmiech nie dopiąłby swego celu, gdyby nosił na sobie znamię sympatii lub dobroci” (Bergson 1977: 226). Poprzez komedię, żarty i dowcipy społeczeństwo „karci swoje roztargnienie ludzi” i „zesztywnienie zagrażające życiu społecznemu” (*ibidem*). Anna Radomska opisując rolę humoru w procesie edukacji i powołując się na klasyfikacje autorstwa Gołaszewskiej i Sułkowskiego wspomniała m. in. o następujących funkcjach: intelektualnej (pogłębianie wiedzy o rzeczywistości), normatywnej (przekazywanie zaleconych norm), monitorującej i karzącej (narzędzie kontroli jednostek i grup) (Radomska 2006: 365). Analiza relacji między kobietami a mężczyznami na podstawie dowcipów

internetowych pozwala więc na postawienie pytania o funkcje, jakie pełnić mają omawiane żarty.

Z zebranego materiału wyłania się bardzo negatywny obraz współczesnych mężczyzn. Nie wiemy, niestety, kim są autorzy dowcipów obecnych w danej chwili w dyskursie społecznym. Jeżeli założymy, że żarty te tworzone są przez sfrustrowane postępowaniem mężczyzn kobiety⁷, możemy prawdopodobnie uznać, iż pełnić one mają wskazane wyżej funkcje związane z „uspołecznianiem” mężów, partnerów, przyjaciół etc. przekraczających „oczywiste i nieprzekraczalne normy”, nie dorastających do ogólnospołecznych ideałów (Morawski 1977: 30). Przypuszczalny znaczny stopień tendencyjności (przejawiający się przede wszystkim w agresji wobec mężczyzn) przeczy jednak częściowo tej tezie i pozwala mniemać, że dowcipy te pełnią przede wszystkim funkcje psychologiczne dla opowiadających je i słuchających kobiet. Adam Kucharski wspomina, że jedną z podstawowych teorii humoru jest teoria degradacji, zgodnie z którą „czynnikiem wyzwalamym śmiech jest pojawiające się uczucie wyższości, gdy uświadomiona zostaje przewaga nad kimś, kto ujawnił swoją niższość” (Kucharski 2006: 152). Przegląd żartów obrazujących wyższość kobiet nad mężczyznami bardzo wyraźnie koresponduje z psychologicznymi analizami dowcipów tendencyjnych – przez całe lata patriarchy to mężczyzna traktowany był jako pan wszelkiego stworzenia, a dzieła naukowe udowadniały wyższość intelektu mężczyzny nad intelektem kobiet (Brannon 2002: 107–108). Przekonanie to obecne jest ciągle bardzo wyraźnie w sferze świadomości potocznej. Opowiadanie analizowanych żartów może więc być związane z odreagowaniem dyskomfortu odczuwanego przez kobiety w sytuacji nierówności płci. Można traktować je również jako symptom agresji kobiet i ich walki z mężczyznami roszczącymi sobie prawo do autorytetu. Niewątpliwie żarty te służyć także mogą integracji środowisk kobiecych (patrz witryna www.byckobieta.pl), do których w świetle zebranego materiału absolutnie nie przystaje już teza Freuda o tym, że nie są w stanie czerpać rozkoszy z „pewnej obsceniczności” oraz uwagi Eysencka o kobiecej wrażliwości na cudzą krzywdę (Freud 1993: 128; Eysenck za: Radomska, tekst niedatowany: 5). Wydaje mi się także, że tendencyjność dowcipów powoduje, że w relacjach między rodzajami stanowią one bardzo silną barierę komunikacyjną znacznie utrudniającą porozumienie między przedstawicielami obu płci⁸.

⁷ Bardzo cenna wydaje mi się uwaga poczyniona przez Pana Pawła Tomanka w trakcie dyskusji nad referatem podczas obrad grupy tematycznej XIII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego, dotycząca tego, iż autorami żartów „o facetach” mogą być także mężczyźni nie akceptujący określonych elementów męskiej roli rodzajowej.

⁸ Ze względu na moje zainteresowania badawcze tekst przedstawia analizę dowcipów o mężczyznach, ma więc w pewnym sensie charakter dość jednostronny. By uzyskać kompletny obraz relacji między kobietami a mężczyznami w świetle dowcipów internetowych, konieczne

Bibliografia

Bergson H. (1977), *Śmiech. Esej o komizmie*, Kraków: Wydawnictwo Literackie.

Brannon L. (2002), *Psychologia rodzaju*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Dudzikowa M. (1996), *Osobliwości śmiechu uczniowskiego*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Farrell W. (1988), *Why the men are the way they are?*, New York City: Berkley Books.

Freud S. (1993), *Dowcip i jego stosunek do nieświadomości*, Warszawa: Sen-Wydawnictwo KR.

Kucharski A. (2006), *To nie jest śmieszne – humor w komunikacji językowej*, [w:] W. J. Maliszewski (red.), *Komunikowanie społeczne w edukacji: dyskurs nad rolą komunikowania*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Morawski S. (1977), *Paradoksy filozofii komizmu*, Wstęp do: H. Bergson, *Śmiech. Esej o komizmie*, Kraków: Wydawnictwo Literackie.

Radomska A. (2006), „Animacja, afirmacja, afiliacja” – czyli o roli humoru w procesie edukacji, [w:] W. J. Maliszewski (red.) *Komunikowanie społeczne w edukacji: dyskurs nad rolą komunikowania*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Radomska A. (tekst niedatowany), *Co kogo śmieszy? O różnicach indywidualnych w preferencjach humoru u ludzi dorosłych*, www.psychologia.edu.pl.

Świątkiewicz-Mośny M. (2004), *Spotkanie z humorem*, Forum Akademickie 3/2004, http://forumakad.pl/archiwum/2004/04/22-bn-spotkanie_z_humorem.htm.

Wykorzystane strony internetowe (wejścia lipiec-sierpień 2007):

<http://www.byckobieta.pl> (portal dla kobiet)

<http://dobry-kawal.pl>

<http://dowcipas.pl>

<http://dowcipy.lol24.pl/o-mezczyznach>

byłoby odniesienie się także do dowcipów o kobietach, które to dowcipy są prawdopodobnie równie tendencyjne jak omówione w niniejszym artykule.

http://duzohumoru.pl/kawaly/kawaly_dowcipy_o_mezczyznach.html

<http://humor.roziu.pl>

www.humor.wabi.pl/dowcipy_omezczyznach

<http://mezczyzni.dowcipy.pl>

<http://www.oiw.pl/humor>

www.rozrywka.jawsieci.pl/dowcipy/ofacetach

Agnieszka Golczyńska-Grondas

WOMEN-MEN RELATIONSHIPS IN THE INTERNET JOKES

Summary. The article treats about gender relations depicted in 227 Internet jokes placed on 10 Polish websites. The analysis deals with gender relations in general terms, the issue of gender (in) equality, women's frustration resulted from the relationships with the men in everyday life. The text reveals that the modern man's portrait in internet jokes is negative and tendentious. The conclusion is that the gender jokes have some important psychosocial functions and that they may create strong interpersonal barrier between men and women.

Key words: gender issues, men and women, Internet jokes.